

“EVERY
honest work is
a personal
private yowl, a
statement of one
individual's
pleasure or pain.”

Лариса ЗАЛЕСЬКА-ОНИШКЕВИЧ

ЕДВАРД ОЛБІ В ЖИТТІ Й НА СЦЕНІ

“П’еса завжди мусить існувати в теперішньому часі. Вона відбувається зараз. Вона є. Завдання мистецтва – перевіряти себе і все, що важливе... П’еса не є дзеркалом суспільства, вона тільки має подати дзеркало людям, щоб вони подивилися на себе...”

Такі думки Олбі висловив у своєму виступі в Принстонському університеті 7-го лютого 2002 р. У нього ще досить духу протесту і гострої критики сучасності. Він, як і в 60-і роки (роки його бунтівничої молодості!), незадоволений станом мистецтва в Америці, зокрема низьким рівнем телебачення. Він згадував свою розмову з Андреем Амальріком (ще з тих часів), коли Амальрік сказав, що мистецтво, яке не хвилює людей, говорить тільки неправду і тому остаточно доведе до семантичного розпаду, бо спільнота не буде комунікуватися. Зрештою, поміж двома спільнотами теж може статися семантичний розпад (“колапс”). Олбі згадав також про злославний терористичний акт 11-го вересня 2001 р., бо мав прикру нагоду близько спостерігати його і пережити. Але він каже, що не до кінця розуміє вплив цієї трагічної події на нинішнє буття людства, не знає, як ця подія ще відгукнеться в майбутньому.

... Рівно 10 років тому, у цім же університеті, Олбі також виступав із доповіддю, а побіч ішла вистава за його п’есою. І тоді він теж звертав увагу на проблему мистця, який не в гармонії із суспільством, зокрема коли мистець живе під гнітом тоталітаризму чи диктатури, а 70 відсотків людства у 80-х роках були ще під диктатурою. Як і тоді, Олбі висловлював свій протест: тоді перепадало президентові Бушеві-старшому, а тепер молодшому.

Він патріот, але й критик свого суспільства. Прем’єра його першої п’еси “Зоопаркова історія” (The Zoo Story, 1959) йшла німецькою мовою в західному Берліні, а “Подружня гра” (Marriage Play, 1987) і “Три високі жінки” (Three Tall Women, 1991) мали свої прем’єри у Відні.

Олбі був бунтівником ще змалку. Крихітним немовлям його, Едварда Гарві, покинули батьки, а тоді взяла й незабаром усиновила сім’я багатів і дала йому ім’я Edward Franklin Albee III.

А в нього вже 25 п’ес, лібрето для опери, три нагороди Пуліцера, дві нагороди Тоні й Національна медаль мистецтва, Золота медаль за драму та ще кілька інших! Його вважають одним із чотирьох найкращих сучасних американських драматургів (поряд із Юджином О’Нілом, Теннесі Вільямсом та Артуром Міллером). Олбі живе на сході Америки, але під час весняних семестрів викладає курс

писання драми в Гюстонському університеті (Техас). Попри своє саркастичне, іронічне ставлення до людей, він заснував власну фундацію для допомоги письменникам [1].

Не всі його п'єси мали успіх на сцені – і це дещо бентежить автора, бо він не розуміє, чому саме. Не раз причина криється не в п'єсі. Коли його “Делікатна рівновага” (A Delicate Balance) йшла на Бродвеї 1966 р., то не довго втрималася на сцені, однак із приводу її пізніших постановок усі рецензенти були захоплені. Отож автор питає: “Хіба п'єса змінилася? Ні, це критики змінилися!” В іншому інтерв'ю 1966 р. він висловлював незадоволення, що критики добачають те, чого насправді у п'єсі нема; він каже, що критики повинні звертати увагу на естетичні аспекти, а не бавитися у фрейдівські вгадування [2].

Усім сподобалася назва його п'єси “Хто боїться Вірджинії Вулф?” (Who's Afraid of Virginia Woolf?). Він признався, що назва не має нічого спільного ні з самою письменницею Вірджинією Вулф (хоча є деякі перегуки), ні з вовками (хоча є певна гра слів: дослівний переклад з англійської звучить десь так: “Хто боїться великого поганого вовка?”).

Історія назви така: Олбі бував в одній корчмі в Нью-Йорку на 10-й вулиці, де клієнти любили писати милом на дзеркалі всілякі вислови. Одного дня хтось написав те речення. Воно йому дуже сподобалося, і він його запам'ятав. П'єса, яку він тоді писав, мала називатися “Екзорцист” (The Exorcist), але “виграла” назва “Хто боїться Вірджинії Вулф?”. Тут є натяк на страх прожити життя з фальшивими ілюзіями. Були критики, що хотіли бачити в героях Джорджеві й Марті його батьків, які жили в околиці Вашингтона; він це досі заперечує і каже, що це радше натяк на революційні часи і на тих Джорджа й Марту, які дали місту своє прізвище.

Олбі ніколи не пише п'єси для якоїсь однієї акторки чи актора, бо це б дуже обмежувало характер героя. Олбі вважає, що він пише ролі для героїв твору, вони є “справжніми” людьми, які знаходять собі інших “справжніх” людей, акторів, – щоб оселитися в них і стати ними. Сам він часами виступає режисером п'єс, зокрема С. Беккета “Огайське імпромпту” й “Остання стрічка Краппа”.

Ще 1971 р. Олбі написав п'єсу, яка тепер називається “Уже по всьому” (All Over) і йде теж на сцені в Принстоні. Він співпрацював у її постановці, яку здійснила Емілі Манн. В університетському театрі цього містечка також ідуть дві п'єси Олбі: “Делікатна рівновага” і “Зоологічна історія”. А рівночасно неподалік Нью-Йорку у двох різних театрах ставлять його дві нові п'єси: “Коза, або хто така Сильвія?” (The Goat or Who is Sylvia?) на Бродвеї і “Мешканець” (The Occupant) на Офф-Бродвеї. Його новіше твори – це “Три високі жінки” (1991 р.) і “П'єса про дитинку” (The Play about the Baby, 1998 р.). Він завжди любить бути поруч постановок і режисерів, щоб у разі неупіху критикували його, а не акторів.

П'єсу “Уже по всьому” на прохання драматурга вперше поставив Джон Гілгуд 1971 р., а тепер ставить Емілі Манн у Принстоні. Тоді п'єса не мала успіху на Бродвеї і після якихось сорока вистав зійшла зі сцени. Та через

кілька тижнів п'єсу назвали однією з найкращих за кілька останніх сезонів [3]. Роком пізніше її ставив Пітер Гол у Лондоні, і знову критика не виявила захоплення.

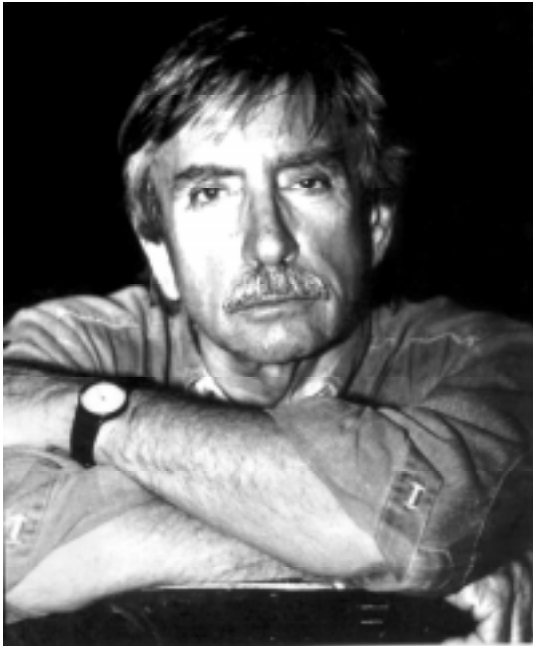
Минуло тридцять років – і знову маємо подібну ситуацію. Стюарт Данкен [4] критикує автора, що в п'єсі нема ні дотепу Ніла Саймона, ні вивихненої втіхи Алана Айкбурна, не виведено цікавих характерів героїв. Та всупереч цьому один із найславніших театральних критиків Америки, Бен Brentлі, дуже позитивно оцінив п'єсу і постановку [5].

Від прінстонської постановки в мене були прекрасні враження: було багато дотепу, на який публіка жваво реагувала, була увага до тонкощів мови і граматики. Серед різних дотепних висловів на самому початку п'єси один звучить у дискусії з приводу того, як говорити про смерть. Полюбовниця вмираючого завважує, що граматично неправильно питати “Чи він є мертвий?”, бо якщо вживати дієслово є або бути – то до мертвого це не надто підходить. Від цього моменту герої часто виявляють увагу до точності вислову, але не завжди з делікатності, тільки радше щоб дошкулити комусь.

Герої не мають імен, тільки визначені своїми взаєминами в родині (чи, радше, браком цього) назви. Увага звернена на самотність людей і їхні маски. Сама п'єса висвітлює досить незвичну ситуацію: упродовж двох дій рідня старого чоловіка чекає біля ліжка на його смерть. У тій напруженій атмосфері герої намагаються показати себе якнайгіршими і досить ущипливими один до одного. Зокрема, нема порозуміння між батьками й дітьми. Типово в стилі Олбі!

*Джон Крістофер Джонс - Син, Джон Картер - Друг,
Розмері Гаріс - Дружина у виставі “Уже по всьому”
Е. Олбі, McCarter Theatre у Принстоні (США),
(світлина Т. Чарлі Еріксона).*

У творі переважає тема смерті. Коли автор почав писати п'єсу, то назвав її "Смерть", і її мали ставити в парі з другою, під назвою "Життя". Смерть є тільки тлом всієї дії п'єси – але подана вона радше з дотепом, аніж з сумом, а картини про життя (звичайно, неуспішне) показані з гіркотою. Наприклад, Медсестра зазначає, що "смерть – це така давня хвороба". Другою темою є любов, або, точніше, її відсутність між членами рідні – вмираючого батька, його дружини, дорослих дочки й сина. Під час цього вичікування присутня також полюбовниця, приятель вмираючого, лікар і медсестра. Тільки ці сторонні власне особи виявляють відносно теплу увагу та справжнє зацікавлення станом вмираючого і рідні. Дружина вдає холодну й цинічну даму, яка довгі роки відчужена від чоловіка, але задоволена з цього; Дочка – самолюбна[6], не може дати собі ради в житті; Син – також невдаха і безпорадний – немов наперекір бажанню успішного батька. Останні слова у п'єсі – це слова лікаря, який стверджує, що "вже по всьому". Це відбувається після напружених хвилин, коли Дружина таки виявляє, що вся попередня поведінка була радше грою. У цій невдячній ролі Розмері Герріс була дуже переконливою; вона була есенцією скомпонованості, грації і повна сарказму до дітей. Як це рідко трапляється в Олбі, полюбовниця насправді сповнена тепла і людяності, а в її цинічних коментарях не було злоби. Якщо б це була "чиста" комедія, то темою міг стати розподіл маєтку і сварка між спадкоємцями. У п'єсі ж увагу звернено на проблему людяності і добрих взаємин, відсутність яких Олбі завжди підкреслює.

Герої прикриваються тільки родинними взаєминами, ті їхні кпини, цинізм і насміхи один з одного – це маски-персони. Вони немов уособлюють моменти критичних або підозріливих думок, яких люди про своїх ближніх

звичайно не висловлюють. А тут навпаки. Ті елементи злоби, що бувають десь глибоко закопані й притаєні, – тут вони виявлені галасливо і з великим перебільшенням. Момент відкриття справжніх почуттів тільки проривається на коротку мить наприкінці. Маски відкинено, коли вже по всьому.

1. *Edward F. Albee Foundation (14 Harrison St., New York, NY 10013; www.pippeline.com/~jtunc/albeefdtn.html)*
Від червня до жовтня 5 письменників можуть отримати кімнату на 1 місяць у Центрі творчих осіб на Лонг Айленді і таким чином мати доступ до близького Нью-Йорку.

2. *William Flanagan, "Edward Albee", The Paris Review: Playwrights at Work, George Plimpton, ed. (New York: Modern Library, 2000), 243.*

3. *Про цю рецензію у журналі Nation згадує Mel Gussow: "Life and Death", Edward Albee: A Singular Journey (New York: Applause, 2001), 285.*

4. *Alan Duncan, "Odd Relations", Time Off (Princeton Packet), Feb 22, 2002, 11.*

5. *Ben Brantley, "Albee Hides Death Behind Curtains, but Soon It's All Over", The New York Times, Feb. 25, 2002, E 1, 6.*

6. *Коли дочка питає матір, чи та її любить, то мати відповідає запитанням: "А чи ти кого-небудь любиш?" Ці слова окреслюють взаємини всієї родини.*

